

ZNAČAJ TURISTIČKE INFRASTRUKTURE ZA ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA

**Branko Protić¹, Bogdan Lukić¹, Dušan Ristić²,
Vladimir Popović¹, Aleksandar Đorđević¹**

Apstrakt: Sastavni deo turističkih aktivnosti jeste putovanje, odnosno dolazak do destinacije. U skladu sa tim jedna od osnovnih funkcija infrastrukture je da to omogući. Pored toga turizam podrazumeva i boravak turista, sa korišćenjem različitih usluga. Budući da infrastrukturne resurse pored turista koristi i lokalno stanovništvo, teško je napraviti razliku između opšte (tehničke i društvene) i turističke infrastrukture, odnosno one infrastrukture koja je namenjena prvenstveno turistima. Postojanje opšte infrastrukture je preduslov za život na određenom mestu, a time i za razvoj turizma, dok postojanje turističke infrastrukture predstavlja nadogradnju usmerenu prevashodno ka razvoju turizma (Лукић и сар., 2021). Turistička i opšta infrastruktura predstavljaju osnovne elemente koji utiču na pristupačnost, opremljenost i mogućnosti boravka i korišćenja usluga na turističkoj destinaciji. Održivi razvoj turizma trebao bi biti prioritet za sve oblike turizma i u svim tipovima destinacija. Principi održivosti odnose se na ekološke, ekonomske i socio-kulturne aspekte razvoja turizma i mora se uspostaviti odgovarajuća ravnoteža između ove tri dimenzije kako bi se garantovala njegova dugoročna održivost (Протић и сар., 2022). Ovaj rad kroz kraći pregled literature koja tretira problematiku turističke infrastrukture i razvoja turizma prikazuje značaj turističke infrastrukture za održivi razvoj turizma.

Ključne reči: turistička infrastruktura, turizam, održivi razvoj, ekonomski razvoj, životna sredina, turistička destinacija.

THE IMPORTANCE OF TOURIST INFRASTRUCTURE FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TOURISM

Abstract: Tourism means travel, that is, arrival at the destination. Accordingly, one of the basic functions of infrastructure is to enable this. In addition, tourism includes the stay of tourists, with the use of various services. Since infrastructural resources are used not only by tourists, but also by the local population, it is difficult to distinguish between general (technical and social) and tourism infrastructure, i.e., infrastructure that is intended primarily for tourists. The existence of general infrastructure is a prerequisite for living in a certain place, and thus for the development of tourism, while the existence of tourist infrastructure represents an upgrade aimed primarily at the development of tourism (Лукић и сар., 2021). Tourist and general infrastructure represent the basic elements that affect accessibility,

¹ Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet, Studentski trg 3/3, Beograd, Srbija, branko.protic@gef.bg.ac.rs; bogdan.lukic@gef.bg.ac.rs; vpopovic.za@gmail.com; aleksandar.djordjevic@gef.bg.ac.rs

² Univerzitet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, Prirodno-matematički fakultet, Lole Ribara 29, Kosovska Mitrovica, Srbija, dusan.ristic@pr.ac.rs

Značaj turističke infrastrukture za održivi razvoj turizma

equipment and possibilities of staying and using services at a tourist destination. Sustainable development of tourism should be a priority for all forms of tourism and in all types of destinations. The principles of sustainability refer to the ecological, economic and socio-cultural aspects of tourism development, and an appropriate balance must be established between these three dimensions in order to guarantee its long-term sustainability (Протић и сар., 2022). This paper shows the importance of tourist infrastructure for the sustainable development of tourism through a brief review of the literature that deals with the issue of tourist infrastructure and tourism development.

Key words: tourist infrastructure, tourism, sustainable development, economic development, environemnet, tourist destination.

UVOD

Turizam je postao vitalna komponenta globalne ekonomije, značajno doprinoseći otvaranju radnih mesta, ekonomskom rastu, kulturnoj razmeni, te razvoju usluga i infrastrukture. Međutim, kako industrija nastavlja da se širi, koncept održivog razvoja turizma dobija na značaju (Sinclair, 1998). Održivi turizam nastoji da uravnoteži ekonomske, društvene i ekološke aspekte turizma kako bi osigurao dugoročne koristi i za zajednice domaćina i za putnike. U ovom kontekstu, uloga turističke infrastrukture ne može se preценiti. Proučavanje i predlaganje politika za održivi razvoj turizma poslednjih godina postalo pitanje od interesa i za vlade i za istraživače (Nguyen, 2021). Program Ujedinjenih Nacija za životnu sredinu (UNEP) i Svetska turistička organizacija (WTO) UN definišu održivi turizam kao „turizam koji u potpunosti uzima u obzir svoje sadašnje i buduće ekonomske, društvene i ekološke uticaje, posvećujući se potrebama posetilaca, privrede, životne sredine i lokalnih zajednica“ (UNEP & WTO, 2005:12). Pored toga, ističu da se održivi turizam „odnosi na ekološke, ekonomske i socio-kulturne aspekte razvoja turizma i da se mora uspostaviti odgovarajuća ravnoteža između ove tri dimenzije kako bi se garantovala njegova dugoročna održivost“ (UNEP & WTO, 2005:13).

Zahtevi turista u 21. veku su veoma specijalizovani i raznovrsni. Turisti se danas ne zadovoljavaju samo konvencionalnim iskustvima putovanja (Boers & Cottrell, 2007). Da bi zadovoljili jedinstvene i raznolike zahteve turista, Dujmović i Vitasović (2014) smatraju da je važno razvijati nove turističke proizvode i destinacije, pružajući turistima više izvora inspirativnog iskustva (Dujmović & Vitasović, 2014). Identifikovani su i poboljšani faktori koji pokreću rast i razvoj turizma, uključujući povećan prihod i bogatstvo, poboljšan saobraćaj, promene u životnim stilovima i vrednostima potrošnje, prostor za zabavu, međunarodnu globalizaciju, imigraciju, specijalne događaje, obrazovanje, informacione i komunikacione tehnologije, marketing, promociju turističkih destinacija, infrastrukture uopšte, a posebno turističke infrastrukture (Matias, 2007). Stoga se može reći da je unapređenje turističke infrastrukture za povećanje atraktivnosti destinacije bitan faktor u privlačenju turista. Brojne studije ističu da infrastruktura jedne zemlje, regije ili velikog grada određuje njenu potencijalnu atraktivnost kao turističke destinacije (Tribe, 2004; Naudé & Saayman, 2005; Seetanah et al., 2011; Miloradov & Eidlina, 2018; Nguyen, 2021; Lukić et al., 2022; Протић и сар., 2022).

Nedavne studije su pokazale da turistička infrastruktura ima i direktno i indirektno pozitivan uticaj na kvalitet života stanovnika kroz održivi razvoj turizma (Mamirkulova et al. 2020). Takođe, studije koje se odnose na turističku infrastrukturu, poput onih koje razmatraju ulogu infrastrukture u razvoju turizma (Prideaux, 2000; Jovanović & Ilić, 2016), uticaj infrastrukture na razvoj turizma (Đekić, 2002; Seetanah et al., 2011; Mustafa, 2019), odnos infrastrukture i turizma (Suleiman & Albiman, 2014; Mandić et al., 2018), uticaj saobraćajne infrastrukture na razvoj turizma (Khadaroo & Seetanah, 2007a, 2007b, 2008; Seetanah & Khadaroo, 2009; Vujović et al., 2011; Alex-Onyeocha, 2015; Ouariti & Jebrane, 2020), odnos turističke infrastrukture i tokova stranih posetilaca (Lim et al., 2019), nemaju

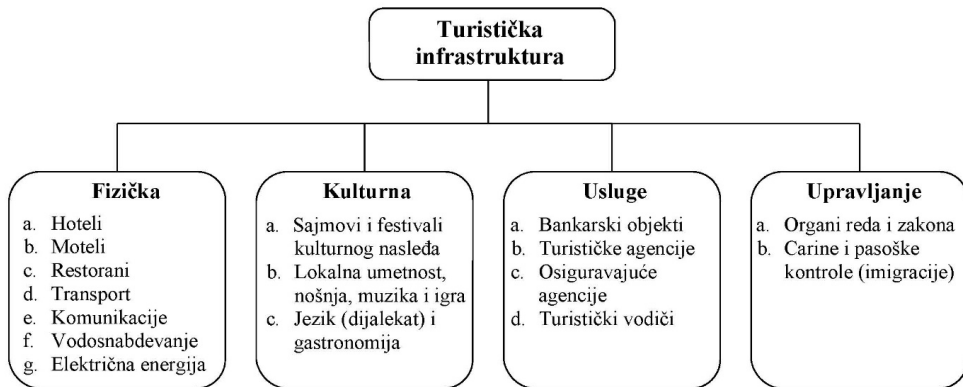
turističku infrastrukturu uvek u potpunosti u fokusu istraživanja. Ova istraživanja su pokazala uticaj infrastrukture, ili nekih njenih komponenti, na razvoj turizma u različitim kontekstima. Međutim, retke su studije koje razmatraju pun uticaj komponenti turističke infrastrukture kao što su saobraćajna infrastruktura, društvena infrastruktura i ekološka infrastruktura na održivi razvoj turizma.

TURISTIČKA INFRASTRUKTURA I ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA

Turizam je svakako jedna od najbrže rastućih oblasti poslednjih decenija, posebno u privredama zemalja u razvoju (Nguyen, 2021). Potencijal njegovog daljeg razvoja unutar nacionalnih granica ogleda se takođe i u činjenici da su prihodi od turizma znatno viši nego što stanovnici ruralnih naselja zarađuju od poljoprivrede, te ga sve više stanovnika ruralnih područja prihvata kao alternativu (Khandare & Phophueksanand, 2018). Iako je turizam kao privredna grana značajno ojačao, važno je organizovati i razvijati ga na održiv način (Thapa, 2012). Ulaganje u razvoj infrastrukture, sa naglaskom na turističku infrastrukturu, smatra se jednim od glavnih faktora za postizanje ovog cilja. Naučni radnici i kreatori politika saglasni su da razvoj infrastrukture igra ključnu ulogu u održavanju dolazaka posetilaca i ukupnog ekonomskog rasta (Suleiman & Albiman, 2014). Održavanje lokalne turističke infrastrukture postaje sve važniji preduslov za konkurentnost zemlje, a rasprostranjena i efikasna infrastruktura važan faktor u obezbeđivanju efikasnog funkcionisanja privrede (Petrova et al., 2018; Nguyen, 2021). Nasuprot tome, slaba i nerazvijena infrastruktura može poremetiti ekonomski razvoj zemlje i međunarodnu konkurentnost (Tribe, 2004; Hope, 2010).

Turistička infrastruktura je vrsta infrastrukture koja se sastoji od objekata i usluga koje se obavljaju u okviru određenog lokaliteta kako bi se zadovoljile potrebe lokalnog stanovništva i neke specifične potrebe. Turistička infrastruktura predstavlja fizički element koji je projektovan i izgrađen da udovolji posetiocima (Jovanović & Ilić, 2016). Turistička infrastruktura ima potencijal da poveća konkurenciju i promoviše turizam obezbeđivanjem turističkih objekata za turiste (Suleiman & Albiman, 2014). Pored toga turistička infrastruktura povećava trendove turističke potražnje (Lim et al., 2019). Obim turističke infrastrukture je širok i uključuje sve faktore koji mogu olakšati i promovisati razvoj turizma destinacije. Turistička infrastruktura se dugo smatrala delom turizma koji igra ključnu ulogu u privlačenju turista. Uslužna infrastruktura je izuzetno važna za kreiranje doživljaja turističkog proizvoda i oblikovanje ukupne slike destinacije (Seetana et al., 2011). Dakle, turistička infrastruktura je osnova razvoja turizma. Ulaganje u turističku infrastrukturu značajno je jer doprinosi povećanju broja dolazaka turista i pozitivno utiče na zadovoljstvo i motivaciju posetilaca. Kao komponenta regionalnog turizma, turistička infrastruktura je od posebnog značaja za dugoročni rast sektora turizma i opšti napredak turističkih destinacija pružanjem potrebnih usluga turistima (Протић и сар., 2022).

U literaturi se mogu pronaći različite definicije turističke infrastrukture ali i različiti pogledi na broj i vrstu komponenti koje predstavljaju turističku infrastrukturu. Pirs i Vu (2015) dele turističku infrastrukturu na tvrdu i meku (engl. *hard and soft*), koje Houp (2010) naziva društvena i ekonomska infrastruktura (Hope, 2010). Društvena infrastruktura pokriva neke socijalne usluge kao što su obrazovanje, informisanje, planiranje na lokalnom (urbanističko planiranje i namena zemljišta) i nacionalnom nivou, zdravstvene i usluge socijalne zaštite; dok sektor ekonomske infrastrukture obuhvata grupu ekonomskih aktivnosti koje se odnose na proizvodnju energije (najpre toplotne i električne energije), usluge transporta, vodosnabdevanje, komunikacije i dr. (Nguyen, 2021; Протић и сар., 2022). Da bi se sektor turizma sistematizovao u okviru društvene infrastrukture, potrebno je uzeti u obzir i faktore kao što su gostoprimstvo, prezentacija proizvoda i direktni kontakti tj. međusobni susreti ljudi koje turisti doživljavaju. Pored toga, ovome treba pridodati i profesionalne odnosno ljudske resurse, naglašavajući ljudski faktor kao najvažniji element infrastrukture u zemljama u razvoju (Thapa, 2012).

Slika 1. Komponente turističke infrastrukture (prilagođeno na osnovu Jovanović & Ilić, 2016)

Još jedna od podela turističke infrastrukture je na četiri kategorije i to (1) fizičku, (2) kulturnu, (3) usluge i (4) upravljanje (Raina, 2005). Fizička infrastruktura uključuje „saobraćajnice, hotele, motele, restorane, prevoz, komunikacije, sistem vodosnabdevanja i snabdevanja električnom energijom“; kulturna infrastruktura podrazumeva „kulturno i istorijsko nasleđe, sajmove i festivale, lokalnu umetnost i muziku, odevanje, jezik i gastronomiju; uslužna infrastruktura obuhvata „bankarske i poštanske objekte, turističke i osiguravajuće agencije, turističke vodiče“; a infrastruktura upravljanja uključuje „organe za održavanje javnog reda i mira, carinu i imigraciju“ (Ouariti & Jebrane, 2020).

Lukić i saradnici (2021) ističu da „u turističku infrastrukturu generalno spadaju osnovni elementi koji utiču na pristupačnost, opremljenost i mogućnosti korišćenja, jer je ona skup objekata, opreme i usluga, neophodnih za obavljanje bilo koje delatnosti“ (Лукић и сар., 2021:3). Na prvom mestu su saobraćajnice i prateći objekti: putevi, mostovi, železničke pruge, ali i objekti poput: aerodroma, železničkih i autobuskih stanica, luka, parkinga i sl. Njihova uloga u turizmu je da destinacije budu dostupne turistima, što je, posle postojanja turističke atrakcije zbog koje turisti dolaze na destinaciju, jedan od prvih preduslova za razvoj turizma. U infrastrukturu spada i obezbeđivanje preduslova za boravak, što podrazumeva postojanje energetike i električne energije, vode, kanalizacije, mokrih čvorova, parkinga, terminala i sl., kao i spektra različitih vidova komunikacija - nekada telefonske i telegrafske veze, a sada Internet i signali operatera mobilnih usluga, u početku telefona, ali sa pojavom i naprednijih mreža (3G, 4G, 5G), svih servisa koje one nude (Лукић и сар., 2021).

Prema Zakonu o turizmu Republike Srbije, turističku infrastrukturu čine objekti za informisanje, predah, snabdevanje, rekreaciju, edukaciju i zabavu turista, i to: skijališta, kupališta i plaže, tematski i zabavni parkovi, turistički informativni centri, centri za prihvatanje turista i posetilaca, odmorišta pored puteva, objekti nautičkog turizma, tereni za golf, teniski tereni, otvoreni i zatvoreni objekti sportske rekreacije, male veštačke akumulacije sa kupalištem, bazeni za kupanje, velnes objekti, zabavno rekreativne staze i putevi (trim staze, staze zdravlja, vidikovci, panoramski putevi, biciklističke staze, pešačke staze, staze za motorne sanke i sl), uređene obale reka i jezera, objekti za posmatranje prirodnih retkosti, objekti za predah i kraće zadržavanje turista, objekti za avanturističke aktivnosti i dr. Sa druge strane u turističku suprastrukturu spadaju ugostiteljski objekti, galerije,

izložbeni, kongresni i zabavni objekti koji su u neposrednoj vezi sa ugostiteljskim objektima i objektima sportsko rekreativnog sadržaja ili sa njima čine jedinstvenu celinu („Сл. гласник РС”, бр. 17/2019). Značaj turističke infrastrukture i suprastrukture takođe je prepoznat u relevantnim nacionalnim strateškim dokumentima. Već u okviru aktuelne Strategije razvoja turizma Republike Srbije („Sl. glasnik RS”, br. 98/2016) je njihovo unapređenje definisano kao prioritetna aktivnost od posebnog značaja za razvoj turizma, dok je u okviru Nacrta Prostornog plana Republike Srbije 2021-2035 turistička infrastruktura prepoznata kao jedan od osnovnih faktora nedovoljno razvijene i organizovane turističke ponude.

UMESTO ZAKLJUČKA

Zamršena interakcija između turističke infrastrukture i unapređenja održivog razvoja turizma naglašava ključni značaj snažne podrške na ovom transformativnom putu. Kako globalni turistički pejzaž nastavlja da se razvija, postaje očigledno da negovanje rasta turističkog sektora na odgovoran i uravnotežen način više nije opcija, već imperativ (Nguyen, 2021). Temelj ovog poduhvata jeste svesno negovanje dobro isplanirane i strateški implementirane turističke infrastrukture. Osim pukih struktura i usluga, takva infrastruktura služi kao osnova na kojoj se grade aspiracije održivog turizma. Njegova uloga seže daleko od neposrednih pogodnosti koje nudi posetiocima; ona obuhvata suštinu harmonizacije ekonomskog napretka, očuvanja kulture i upravljanja životnom sredinom.

Jedan od osnovnih razloga zašto je turistička infrastruktura ključna za održivi turizam je njen direktan uticaj na iskustvo posetilaca. Pristupačne i dobro održavane transportne mreže, kao što su aerodromi, saobraćajnice i sistemi javnog prevoza, olakšavaju turistima da stignu do svojih odredišta, a minimiziraju njihov ekološki otisak. Kvalitetne i raznovrsne opcije smeštaja, uključujući ekološki prihvatljiv smeštaj, ne samo da poboljšavaju doživljaj turista, već i podstiču odgovorno ponašanje na putovanju. Štaviše, adekvatna infrastruktura može da rasprši ekonomske koristi od turizma zajednica na svim nivoima. Kada se infrastruktura razvije u regionima izvan velikih turističkih čvorišta, to stimuliše ekonomski rast u ovim oblastima, smanjujući opterećenje popularnih destinacija i sprečavajući probleme prekomernog turizma (Mamirkulova et al. 2020). Lokalne zajednice imaju koristi od mogućnosti zapošljavanja i poboljšanog životnog standarda, stvarajući pozitivnu povratnu spregu koja održava turističku industriju. U skladu s tim, identifikovani su i pozitivni efekti razvoja turizma na lokalni demografski razvoj, posebno u kontekstu ruralnih i nedovoljno razvijenih područja (Maksimović i sar., 2015; Popović, 2020). Pored toga, turistička infrastruktura igra značajnu ulogu u zaštiti životne sredine. Dobro isplanirana infrastruktura može smanjiti uticaj turizma na osetljive ekosisteme. Na primer, primena efikasnih sistema upravljanja otpadom i ekološki prihvatljivih građevinskih materijala mogu smanjiti zagađenje i degradaciju staništa (Lukić et al., 2022). Pored toga, dobro planirana infrastruktura može doprineti očuvanju energije i korišćenju obnovljivih izvora, usklađujući se sa globalnim naporima u borbi protiv klimatskih promena. Da bi se podstakao održivi razvoj turizma, neophodna je saradnja između nacionalnog i lokalnog nivoa ali i privatnih preduzeća. Vlade mogu da obezbede podsticaje za privatna ulaganja u turističku infrastrukturu, da obezbede postojanje odgovarajućih propisa za očuvanje prirodnog i kulturnog nasleđa i da promovišu primere dobre-održive prakse. Lokalne zajednice mogu aktivno učestvovati u procesima planiranja i donošenja odluka, obezbeđujući da infrastrukturni projekti budu usklađeni sa njihovim potrebama i vrednostima (Suleiman & Albiman, 2014).

Dakle, turistička infrastruktura čini okosnicu održivog razvoja turizma. Ne može se zanemariti njena uloga u poboljšanju doživljaja i utisaka posetilaca, raspodeli ekonomskih koristi i minimiziranju uticaja na životnu sredinu. Ulaganjem u dobro planiranu i odgovorno održavanu infrastrukturu, destinacije mogu utrti put naprednoj turističkoj industriji koja poštuje i sadašnju i buduću dobrobit zajednica domaćina, turista ali i životne sredine.

LITERATURA

- (2016) Strategija razvoja turizma Republike Srbije za period od 2016. do 2025. godine. „Sl. glasnik RS“, br. 98/16 (2019) *Закон о туризму*. „Сл. гласник Републике Србије“, бр. 17/19
- Alex-Onyeocha, O.U., Nnaji, L., Anyanwu, L.A., Ajoku, S.T., Opoola, A., Faith, Y.E., & Maduakolam, C.C. (2015). The impact of road transportation infrastructure on tourism development in Nigeria. *Pearl Journal of Management, Social Science and Humanities*, 1(2), 48-55.
- Boers, B., & Cottrell, S. (2007). Sustainable tourism infrastructure planning: A GIS-supported approach. *Tourism Geographies*, 9, 1–21. <https://doi.org/10.1080/14616680601092824>
- Dujmović, M., Vitasović, A. (2014). Tourism product and destination positioning. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 5, 570–79. DOI: 10.5901/mjss.2014.v5n19p570.
- Đekić, S. (2002). Održivi razvoj turizma kao komponenta održivog ruralnog razvoja. *Turizam - časopis Departmana za geografiju, turizam i hotelijerstvo*, 6(1), 22-23. Preuzeto sa: <http://www.dgt.uns.ac.rs/dokumentacija/turizam/arhiva/turizam6.pdf>.
- Hope, K. R. (2010). Infrastructure constraints and development in Kenya: An analytical review. *Journal of Infrastructure Development*, 2, 91-104. DOI: <https://doi.org/10.1177/097493061100200201>
- Jovanović, S., & Ilić, I. (2016). Infrastructure as important determinant of tourism development in the countries of Southeast Europe. *Ecoforum Journal*, 5, 288–94.
- Khadaroo, A.J., & Seetanah, B. (2007a). Research Note: Does Transport Infrastructure Matter in Overall Tourism Development? Evidence from a Sample of Island Economies. *Tourism Economics*, 13, 675–87. DOI: <https://doi.org/10.5367/000000007782696069>
- Khadaroo, A.J., & Seetanah, B. (2007b). Transport infrastructure and tourism development. *Annals of Tourism Research*, 34, 1021–32. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2007.05.010>
- Khadaroo, A.J., & Seetanah, B. (2008). The role of transport infrastructure in international tourism development: A gravity model approach. *Tourism Management*, 29(5), 831–40. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2007.09.005>.
- Khandare, V., & Phophueksanand, N. (2018). Social and Cultural Impact of Tourism Development in Thailand. *International Journal of Research in Economics and Social Sciences*, 8(2), 887-887. Preuzeto sa: <https://euroasiapub.org/wp-content/uploads/2018/03/93ESSFeb-KandareAarf-1.pdf>.
- Lim, C., Zhu, L., & Koo, T.T.R. (2019). Urban redevelopment and tourism growth: Relationship between tourism infrastructure and international visitor flows. *International Journal of Tourism Research*, 21(2), 1-10. DOI: 10.1002/jtr.2253
- Лукић, Б., Ђорђевић, А., & Протић, Б. (2021). *Туристичка инфраструктура*. Београд: Универзитет у Београду – Географски факултет.
- Lukić B., Protić B., Šećerov V., Belij Radin M., Popović V., Gatarić D., & Milićević K. (2022). Tourism Infrastructure in the Function of Sustainable Tourism Development: The Case Study of the City of Kruševac, Republic of Serbia. In: V. Bevanda, S. Štetić (eds) *Modern Management Tools and Economy of Tourism Sector in Present Era*, Belgrade: Association of Economists and Managers of the Balkans, pp. 289-313. DOI: <https://doi.org/10.31410/tmt.2021>

- Mamirkulova, G., Mi, J., Abbas, J., Mahmood, S., Mubeen, R., & Ziapour, A. (2020). New Silk Road Infrastructure Opportunities in Developing Tourism Environment for Residents Better Quality of Life. *Global Ecology and Conservation*, 20, e01194. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.gecco.2020.e01194>.
- Mandić, A., Mrnjavac, Ž., & Kordić, L. (2018). Tourism Infrastructure, Recreational Facilities and Tourism Development. *Tourism and Hospitality Management*, 24(1), 41-62. DOI: <https://doi.org/10.20867/thm.24.1.12>.
- Maksimović, M., Urošević, S. & Mihajlović, D. (2015). Efekti razvoja ruralnog turizma na Staroj planini. *Ekonomika*, 61(2), 83-91.
- Miloradov, K., & Eidlina, G. (2018). Analysis of Tourism Infrastructure Development Projects in the Context of "Green Economy". *European Research Studies Journal*, 21(4), 20-30. Преузето са: https://www.ersj.eu/dmdocuments/2018_XXI_4_02.pdf.
- Mustafa, A.M.M. (2019). The Impact of Infrastructure on Tourism: The Case of Sri Lanka. *Asian Social Science*, 15(7), 174-181. DOI: 10.5539/ass.v15n7p174.
- Naudé, W. A., & Saayman, A. (2005). Determinants of Tourist Arrivals in Africa: A Panel Data Regression Analysis. *Tourism Economics*, 11(3), 365-391. DOI: <https://doi.org/10.5367/000000005774352962>.
- Nguyen, Q.H. (2021). Impact of Investment in Tourism Infrastructure Development on Attracting International Visitors: A Nonlinear Panel ARDL Approach Using Vietnam's Data. *Economies*. 9(3):131. DOI: <https://doi.org/10.3390/economies9030131>.
- Quariti, O.Z., & Jebrane, E.M. (2020). The impact of transport infrastructure on tourism destination attractiveness: A case study of Marrakesh City, Morocco. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 9(2), 1-18. Преузето са: https://www.ajhtl.com/uploads/7/1/6/3/7163688/article_36_vol_9_2_2020_morocco.pdf.
- Petrova, M., Dekhtyar, N., Klok, O., & Loseva, O. (2018). Regional tourism infrastructure development in the state strategies. *Problems and Perspectives in Management*, 16(4), 259-274. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16\(4\).2018.22](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16(4).2018.22).
- Pearce, P.L., & Wu, M. (2015). Soft infrastructure at tourism sites: Identifying key issues for Asian tourism from case studies. *Tourism Recreation Research* 40, 120-32.
- Prideaux, B. (2000). The role of the transport system in destination development. *Tourism Management*, 21, 53-63. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(99\)00079-5](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(99)00079-5).
- Протић, Б., Лукић, Б., Филиповић, Д., Душков, Љ., Ристић, Д., Ђорђевић, С.Д. (2022). Улога и значај туристичке инфраструктуре за одрживи развој туризма: пример Града Београда. У: М. Лојовић (ур) „Туризам у савременом европском и евроазијском простору – стање, проблеми, изазови, перспективе“ Зборник радова (стр. 593-608). Требиње: Висока школа за туризам и хотелијерство – Требиње.
- Popović, V. (2020). Uticaj razvoja ruralnog turizma na demografski razvoj - studija slučaja staroplaninskih sela opštine Knjaževac. *Lokalna samouprava u planiranju i uređenju prostora i naselja - Zbornik radova mladih istraživača* (str. 47-54). Beograd: Asocijacija prostornih planera Srbije, Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet.
- Raina, A. (2005). *Ecology, Wildlife and Tourism Development: Principles, Practices and Strategies*. Delhi: Sarup & Sons.
- Seetanah, B., Juwaheer, T.D., Lampport, M.J., Rojid, S., Sannasee, R.V., & Subadar Agathee, U. (2011). Does infrastructure matter in Tourism Development? *University of Mauritius Research Journal*, 17, 89-108. DOI: <http://doi.org/10.4314/umrj.v17i1.70731>.

Značaj turističke infrastrukture za održivi razvoj turizma

Sinclair, M.T. (1998). Tourism and economic development: A survey, *The Journal of Development Studies*, 34(5), 1-51, DOI: 10.1080/00220389808422535.

Suleiman, N.N., & Albiman, M.M. (2014). Dynamic relationship between tourism, trade, infrastructure and economic growth: Empirical evidence From Malaysia. *Journal of African Studies and Development*, 6(3), 49-55. DOI: <https://doi.org/10.5897/JASD2013.0260>

Thapa, B. (2012). Soft-infrastructure in tourism development in developing countries. *Annals of Tourism Research*, 39, 1705–1710. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.annals.2012.03.005>.

Tribe, J. (2004). Knowing about tourism: Epistemological issues. In Lisa Goodson & Jenny Phillimore (Eds.). *Qualitative Research in Tourism: Ontologies, Epistemologies and Methodologies (1st ed.)*. Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203642986>.

UNEP & WTO (2005). *Making Tourism More Sustainable - A Guide for Policy Makers*. Paris: UNEP, Division of Technology, Industry and Economics; Capitán Haya, Spain: World Tourism Organization.

Vujović, S., Spaić, J., & Vučković, J., (2011). *Značaj saobraćajne infrastrukture za razvoj turizma*, u Zbornik radova naučnog skupa „Koridor 10 u funkciji društvenog razvoja Srbije“, 28-30. Januar 2011. godine, Ribarska Banja. Beograd: Centar za strateška istraživanja nacionalne bezbednosti (str.135-148).

Nacrt Prostornog plana Republike Srbije 2021-2035